

Heimloysi sum tekstslag *Yrkis- ella fagurbókmentir – ella hvat? Spurningurin um tekstslag í ritverkinum eftir K.O. Viderø við útgávuni Á Suðurlandið (1990) sum dømi*

Non-fiction, fiction – or what? A discussion of genre in the writings of K. O. Viderø

Bergur Djurhuus Hansen

Føroyamálsdeildin,
Fróðskaparsetur Føroya,
V.U. Hammershaimbsgøta 16,
FO-100 Tórshavn
bergurdh@setur.fo

Abstract

The writings of the Faroese author, pastor and Bible translator K.O. Viderø (1906-1991) trespass the border between fiction and non-fiction and are difficult to define in relation to genre. A definition of genre is on the other hand crucial for the way we read them. K.O. Viderø wrote about himself and about travels, events and people, he experienced, but he did so in his own imaginative way. The article discusses relevant theories of genre and the problems connected to a final definition of K.O. Viderø's writings. The publication *Á Suðurlandið* (1990) is analyzed and used as an example of how Viderø found it hard to adjust himself to the limitations of traditional genres and indirectly wrote about it. The article finally argues that most of the writings, where Viderø writes about himself, are to be read as literary travel writings.

Úrtak

Tekstirnir eftir K.O. Viderø (1906-1991) eru á markinum millum yrkis- og fagurbókmentir og torførir at skilmarka. Ein skilmarking er hinvegin avgerandi fyri, hvussu vit lesa tekstirnar. Viderø skrivaði um seg sjálvan og um veruligar hendingar, sum honum vóru fyri, men á ein egnan skaldsligan hátt. Í greinini verður víst á ivamálini í einari endaligari skilmarking. Útgávan *Á Suðurlandið* (1990) verður greinað og brúkt sum dømi um, hvussu Viderø hevði torført við at finna seg til rættis í hevdbundnum tekstsløgum og óbeinleiðis skrivaði um tað. Grundgivið verður fyri, at flestu tekstirnir eftir Viderø, m.a. *Á Suðurlandið*, eiga at verða lisnir sum ferðafrásagnir.

Inngangur

Rithøvundurin K.O. Viderø (1906-1991) virdi ikki vanlig mörk millum tekstsløg. Útgávnar eftir hann kunnu tó í fyrstu atløgu bólkast í tvey. Tær sonevndu bygðarsagairnar – í alt 6 bind – fyri seg, og so hinir tekstirnir, sum í mestan mun snúgva seg um persónligar upplivingar og ferðir – í alt 6 verk í 7 bindum – fyri seg.

Bygdarsagairnar eru ikki vanligar bygð-

arsögur. Tær eru fyrst og fremst skrivaðar munnligar frásagnir og eygleiðingar, og tær virða ikki vanligt söguvísindaligt arbeiðslag, men tó eru tær yrkistekstir, sum snúgva seg um bygdir og fólk í Føroyum í farnari tíð, og tær eru ikki evni í hesi grein.

Hinir tekstirnir eftir Viderø eru verri at skilmarka. Viderø sjálvur gav teimum ikki tekstslagheiti. Heldur ikki útgevarin, sum tók við í 1984 – *Bókagarður* – setti upplýsingar um tekstslag í útgávuvarn. Tað stendur t.d. ikki skaldsøga, ferðaminni ella endurminningar í nakrari av teimum. Tær flestu tykjast í fyrstu at vera ein blandingur av endurminning, hugarensli, ferðafrásøgn og skaldsøgu.

Tá Viderø í 1985 fekk Bókmentavirðisløn M.A. Jacobsens fyri *Ferð mín til Jorsala* (1957/1984) varð staðfest í grundgevingini frá dómsnevndini, at tað var fyrri verk, sum ikki beinleiðis kundi koma „undir fagrar bókmentir ella yrkisbókmentir“. Hetta var fyrstu ferð virðisløn av slíkum slag varð latin (Sosialurin nr. 142, 12.12.1985). Í *Bókmentasøgu* 3 umrøður Árni Dahl stutt Viderø í partinum „Bygdasøgur, siðsøguligar lýsingar o.a.“, t.v.s. ikki í partinum um skaldskap. Einasti tekstur eftir Viderø, sum Árni Dahl nevnr, er *Ferð mín til Jorsala*, tí hinir tekstirnir vóru ikki komnir út tá. Men *Ferð mín til Jorsala* er greidliga hvørki bygdarsøga ella siðsøgulig lýsing, og hon má tí koma undir uppiskoyti „o.a.“ í yvirskriftini. Tó brúkar Árni Dahl heitið ferðafrásøgn í sjálvum tekstinum um Viderø (Dahl 1983: 94). Verður hugt at skrásetingini á bókasøvnum sæst, at *Ferð mín til Jorsala* er skrásett sum ferðafrásøgn (40.4), meðan

Á Suðurlandi, Á annað Suðurlandi og *Ferð mín til Jorsala á himni 1 & 2* eru skrásettar sum skaldskapur (85.45), og *Frá landi á fyrsta sinni* og *Ferð mín til Damaskusar* sum sjálvsævisøgur (99.4). Men hví er t.d. *Ferð mín til Jorsala* skrásett sum ferðafrásøgn og *Ferð mín til Damaskusar* sum sjálvsævisøga? Báðir tekstir hava eitt frásøgufólk í fyrsta persóni, og báðir lýsa eina ferð og hava á leið sama bygnað: heimburturi-heima.

At tvey av verkunum eftir Viderø eru skrásett sum sjálvsævisøgur er tó ikki undarligt, tí Viderø skrivur um seg sjálvan fyrst og fremst.

Rithøvundur=frásøgufólk= høvudsþersónur

Ein sjálvsævisøga kann hava ymisk snið, men franski bókmentagranskarin Philippe Lejeune orðaði í *Le pacte autobiographique* í 1975 ta skilmarking, sum síðani hevur verið grundarlag undir flestu viðgerðum av sjálvsævisøgum. Sambært Lejeune eyðkennir tað eina sjálvsævisøgu, at rithøvundur, frásøgufólk og høvuðspersónur eru ein og sami persónur:

Pour qu'il y ait autobiographie (et plus généralement littérature intime), il faut qu'il y ait identité de l'auteur, du narrateur et du personnage (Lejeune 1975: 15)

T.v.s. at tann, sum hevur ábyrgdina fyri, at teksturin er vorðin til, eisini skal siga frá í sjálvum tekstinum og vera tann, sum teksturin í høvuðsheitum snýr seg um: rithøvundur=frásøgufólk=høvudsþersónur. Hesa skilmarking eru flestu bókmentagranskarar samdir um. Danski

bókmentafróðingurinn Johnny Kondrup heldur seg til hessa skilmarkingina hjá Lejeune í kendu ritgerðinni um norðurlandskar sjálvsævisögur *Levned og tolkninger. Studier i nordisk selvbiografi* frá 1982. Johnny Kondrup rópar hetta eitt „basiskriterium“ (Kondrup 1982: 19), men hann staðfestir – við stóði í Lejeune – at rithøvundurinn harumframt refleksivt skal lýsa sína egnu lívsleið, t.e. skal tulka seg sjálfan og royna at finna samanhag í sínum lívi. Tískil er sjálvsævisøgan altíð afturlítandi, ella við orðunum hjá Lejeune ein „retrospektiv“ frásøgn (Lejeune 1975: 14-15), t.d. er ein dagbók ikki ein sjálvsævisøga. Endamálið skal í høvuðsheitum vera at lýsa „la genése de la personnalité“ (Lejeune 1957: 15). Ein triðja treyt er tí, at sjálvsævisøgan skal lýsa eitt heilt lív, ikki brot úr einum lívi, ikki ávísar hendingar. Johnny Kondrup endurgevur týska bókmentafróðinginn Klaus-Detlef Müller, sum útgreinandi um hetta skrivur:

die Darstellungsintention muss auf das ganze Leben gerichtet sein. Wo das nicht der Fall ist, fehlt der spezifisch autobiographische Anspruch, und es entstehen Zweckformen des „Erlebten“, die nicht das Ich zum Gegenstand haben, sondern die dargestellte Wirklichkeit im Horizont der subjektiven Erfahrung: Beispiele sind etwa der Reisebericht und das Kriegstagebuch (Kondrup 1982: 25).

Ein sjálvsævisøga er episk og samanhagandi, t.v.s. hevur eina søgugongd. Endamálið („die Darstellungsintention“) skal vera at lýsa eitt livað lív í síni heild („das ganze Leben“) og tulka tað. Tað ger Viderø ikki, hann avmarkar seg í hvørjari

einstakari bók til eina ávísa ferð ella til eitt ávíst áramál, og hóast t.d. endað verður við hugleiðingum, sum taka samanum lýstu ferðina og lívsleiðina (t.d. í *Frá landi á fyrsta sinni*, 1991a), so eru tær so almennar og leysar í søgugongdini, at tær ikki – um vit halda okkum til skilmarkingina hjá Lejeune og uppiskoytið hjá Müller – eru nóg mikið til at gera tekstin til sjálvsævisøgu.

Men skilmarkingin hjá Lejeune verður av mongum mett ov strong og avmarkandi, serliga tí útgreinandi krøv tíðum verða lögð afturat. Amerikanska Meredith Anne Skura skrivur t.d. í bók síni *Tudor autobiography: listening for inwardness* (2008), at skilmarkingin er ov avgjørd:

Autobiography is not a clear category... There is no all-purpose definition; there have been too many overlapping genres... Critics will always debate at least three dimensions of the material. First, how important is the writer's stated intention about whether the text is to be read autobiographically (let alone any unstated but implied intention)? Second how important is that what the author says be true (and what does „true“ mean)? Third, are there restrictions, if any, on autobiographical format? The variables make definition almost impossible. But as Lejeune says in a somewhat different context, „in spite of the fact that autobiography is impossible, this in no way prevents it from existing“. Each critic simply uses the most useful definition for a given project... (Skura 2008: 15)

Skura arbeiðir tí við einari leysari skilmarking og vil í bók síni kanna rætt og slætt „what people said about themselves“

(Skura 2008: 12). Hon sleppur tó ekki heilt undan skilmarkingini hjá Lejeune, m.a. kravinum um, at rithøvundur, høv-uðspersónur og frásøgufólk skulu vera ein og sami persónur.

Skulu vit við stöði í Viderø svara teimum trimum spurningunum, sum Meredith Anne Skura setur, so kunnu vit í stuttum siga, at Viderø ikki á nakran hátt tvíheldur um, at tekstir hansara skulu lesast sum sjálvsævisögur, tað stendur hvørki fremst í bókunum ella inni í sjálvum tekstinum, har eru heldur eingi fororð ella eftirorð, tað er fullkomiliga upp til lesaran at gera av. Spurningurin um trúvirði er hinvegin áhugaverdur, tí Viderø loyvir sær sjálvum at nýta myndamál og smáar søgur heldur enn at halda seg til nágreiniligar frágreiðingar, t.v.s. spurningurin „what does „true“ mean“ er viðkomandi, tí Viderø er sannur, men lýsir ikki sannleikan á vanligan, yrkistekstligan hátt. Hann leggur heldur ongastaðni dent á, at tað, hann skrivar, er satt í mun til egnar upplivingar ella aðrar skrivligar keldur, heldur elur hann fram ein skaldsligan sannleika. Til triðja spurningin, um tað yvirhøvur eru avmarkingar, mugu vit staðfesta, at tað eru tað, og tað mugu tað vera, um vit skulu vita, hvussu vit skulu lesa tekstin, og hví vit við hvørt siga t.d. sjálvsævisøga ella skaldsøga og við hvørt ikki. Hinvegin er tað greitt, at hvør einstøk viðgerð má gerast við stöði í einari skilmarking, sum bæði er fakliga grundað og hóska til endamálið.

Klaus-Detlef Müller nevnr í brotinum omanfyri ferðafrásøgnina sum dømi um tekst, ið kann minna um sjálvsævisøgu, men ikki er tað, m.a. tí ferðafrásøgnin avmarkar seg til ein part av einum lívi, t.e. til

eina ferð og ávísar upplivingar og hugsanir, sum eru knýttar at ferðini. Í ritgerðini um norðurlenskar sjálvsævisögur tekur Johnny Kondrup samanum lejeunsku sjálvsævisøguskilmarkingina og staðfestir, at hon

bestemmer autobiografien som et værk af en speciel type, der opfylder snævre kriterier for bl.a. emne og form. Disse kriterier adskiller den fra dagbogen, selvportrættet, det selvbiografiske essay, rejseberetningen, karrierebeskrivelsen og memoirene. Til gengæld eksisterer der på et mere fundamentalt niveau et fællesskab mellem autobiografien og disse øvrige genrer. De opfylder alle kriteriet om identitet mellem forfatter, fortæller og protagonist; – anderledes talt: De handler alle principielt om den skrivendes egne oplevelser eller karaktertræk. Derved adskiller de sig dels fra alle biografiske former, dels fra alle fiktive. Til at betegne denne gruppe, som opfylder, hvad der før er blevet kaldt selvbiografiens basiskriterium, vil jeg i det følgende bruge udtrykket „de personlige genrer“.....Autobiografien er altså blot én af de personlige genrer eller den personlige litteratur (Kondrup 1982: 30-31).

Við stöði í hesum kunnu vit staðfesta, at Viderø ikki skrivaði sjálvsævisögur, men tekstir hansara hoyra hinvegin til tekstslagið, sum Kondrup kallar „persónligir tekstir“ ella „persónligur skaldskapur“. Hetta er sama hugtak, sum Lejeune brúkar: „littérature intime“ (Lejeune 1975: 15). Viderø sigur sjálvur frá í sínum tekstum, og tekstirnir snúgva seg um Viderø sjálvan, um hansara upplivingar og lyndiseyðkenni og hugsanir.

Á Suðurlandið

Á *Suðurlandið* kom út í 1990. Bókin er á bókasøvnum skrásett sum skaldsøga, og Malan Marnersdóttir viðger hana sum slíka í doktararitgerðini *Hvør av øðrum* (2000). Malan Marnersdóttir skrifvar m.a., at *Á Suðurlandið* er „ein fiskimannaskaldsøga eins og *Fastatøkur* eftir Heðin Brú, *Fiskimenn* eftir Martin Joensen og *Kasta* eftir Steinbjørn B. Jacobsen“ (Marnersdóttir 2000: 107). Evnisliga hava nevndu útgávur tað í felag, at tær lýsa fiskiskap og samlív millum menn, sum eru umborð á fiskiførum. Men Malan Marnersdóttir vísir eisini á, at *Á Suðurlandið* ikki er ein vanlig skaldsøga, fyrst og fremst er málið óvanligt, og harumframt er eingin „heim- ella afturkoma, bert fráferð og burturferð“ (Marnersdóttir 2000: 351). Malan Marnersdóttir velur v.ø.o. at viðgera *Á Suðurlandið* sum skaldsøgu, tí tað hóskar til endamálið við ritgerðini, men hon ger samstundis vart við, at teksturin er samansettur og ikki letur seg skilmarka sum vanlig skaldsøga.

Grundgevingar kunnu vera fyri at lesa *Á Suðurlandið* sum skaldsøgu, m.a. tí Viderø einans brúkar persónsfornavnið „eg“ og ikki umrøður seg sjálvan sum „Kristian Osvald“ ella „Viderø“ í tekstinum. Samsvor millum navn á høvuðspersóni og rithøvundi (t.v.s. navn á t.d. permu og bókarryggi) er sambært Lejeune eitt av krøvunum til sjálvsævisøguna (Lejeune 1975: 23-24). Eitt slíkt beinleiðis onomastiskt samband sæst ikki í tekstinum hjá Viderø, og tað er samstundis ein av orsökunum til, at *Á Suðurlandið* heldur ikki letur seg skilmarka sum ein variantur

av umstrídda tekstslagnum auto-fiktion (Kjerkegaard et. al. 2006: 13-15).

Ritgerðin hjá Maluni Marnersdóttir kom út í 2000. Frammanundan var *Á Suðurlandið* á bókasøvnum skrásett sum sjálvsævisøga (tað sæst eisini á rygginum á fleiri av bókunum á bókasøvnunum, har signatururin 99.4 skyggir fram sum eitt slag av palimpsest). Nógv talar tó fyri, at bókin er eitt slag av ferðafrásøgn, tí *Á Suðurlandið* lýsir ikki eitt heilt lív, men einans ein túr til Íslands. Fráferðin er í februar og heimkoman í mai. Endamálið er heilt greitt ikki at lýsa eitt heilt lív, t.v.s. „das ganze Leben“. Men heldur ikki er talan um skaldskap sum í skaldsøgu, tí ov lítið er broytt í mun til veruleikan. Viderø skrifvar rætt og slætt um seg sjálvan og um sín fyrsta túr til skips.

Nøkur fá – tekstekstern – dømi laða uppundir eina slíka skilmarking. Sluppin, sum farið verður undir Ísland við, eitur Isabella, eins og sluppin Viderø var við í 1921 (Egholm 1984). Paratekstuelst verður eisini gjørt vart við hetta, tí á permuni er gomul mynd av sluppini Isabellu, TG 543. Persónarnir, sum nevndir verða í frásøgnini, eru t.d. Sunneva í Gøtuni, sum eisini verður lýst við sama navni og somu eginleikum í yrkistekstinum *Saga Skálavíkar* (Viderø 1991b: 7-136), Dánjal í Nýggjubúðini, sum verður nevndur við sama navni og somu eginleikum í *Saga Skálavíkar*, og Enokkur á Skarvanesi, sum Viderø umrøður í minningarorðum sínum um Rudolf á Skarvanesi í Tingakrossi 28/1 í 1967 og ger nógv burturúr í *Saga Skarvanesar* (Viderø 1991b: 191-224). Hesir persónar – og aðrir við – hava verið til við somu nøvnum og eginleikum

uttan fyrri tekstin, og teir verða nevndir í öðrum – yrkistekstligum – útgávum við somu növnum og eyðkennum sum í *Á Suðurlandi*. Staðanövnini í heimbygðini hjá frásögufólkinum í *Á Suðurlandi* eru tey somu sum í *Saga Skálavíkar*, og summar lýsingar í *Á Suðurlandi* minna um lýsingarnar í öðrum tekstum, t.e. í bygdarsagaunum, serliga *Saga Skálavíkar*. V.ö.o. verða persónar og stöð í *Á Suðurlandið* lýst mest sum óbroytt í mun til aðrar yrkistekstligar útgávur. Um áðurnevnda Dánjal í Nýggjubúðini stendur t.d. í *Á Suðurlandið*: „Úti undir Hagabrekku uppi á Heygnum á bakka fyrri utan húsini sat Dánjal í Nýggjubúðini... og sang vísuna um Hjalmar...og um Huldu, sum syrgdi hann av allari sál síni“, og seinni stendur: „blindu eygu hans ganga kyk...“ (Viderø 1990: 10). Í *Saga Skálavíkar* stendur fyrst eitt sindur um býlingin í Hagabrekku og síðan: „Dánjal misti eyguni sum tólv ára gamalur...Rødd hans hljóðar eins og út úr heygi“ (Viderø 1991b: 129-130). Í bókini *Staðanövn innangarðs í Skálavík* lýsir Palli Dalsgaard í partinum „Undir Hagabrekku“ sama Dánjal í Nýggjubúðini, t.d.: „Dánjal var blindur, men var við í øllum arbeiði, var til skips“ o.s.fr. (Dalsgaard 2009: 21). Knud Ottosen, prestur í Sandoyar prestagjaldi 1918-1924 (Øssursson 1963: 57), verður eisini nevndur við navni (Viderø 1990: 21), og søgurnar um hansara stöðu til brennivín og brennivínsmentan eru líkar í *Á Suðurlandi* og í *Saga Skálavíkar* (Viderø 1991b: 53).

Einstøk undantøk eru tó. Skiparin á Isabellu verður t.d. ikki nevndur við navni, men navnið tykist undirskilt, tí

brøður og foreldur hansara verða nevnd, t.d. „niðri í Innaradali hjá foreldrum skiparans“ ella „Dánjal Jákup, bróður skiparans“ (Viderø 1990: 17-18), og hetta samsvarar við veruleikan, t.v.s. við skiparan Benjamin Johannesen, sum árin 1921 til 1924 førði Isabellu (Nolsøe 1962: 99). Húskið í Innaradali og ættin verða nevnd í *Saga Skálavíkar* við somu növnum sum í *Á Suðurlandi* (Viderø 1991b: 52-53). Í *Frá landi á fyrsta sinni* (1991a) lýsir Viderø eisini sín fyrsta túr til skips, og hann nevnr tå skiparan við navni: „Benjamin bar høvðið yvir øllum“ (Viderø 1991a: 31) ella „Benjamin skipari“ (Viderø 1991a : 27). Sum nevnt samsvara eisini lýsingarnar, Viderø hevur av sær sjálvum (t.v.s. sum frásögufólkið „eg“) við veruleikan. Umframt foreldur síni og heimið og heimbygðina nevnr hann t.d. í endanum systar sínar, sum doyðu ungar í Danmark. Onnur systirin, Astrið, verður nevnd við navni: „Eg fari mær inn gjøgnum Heiðarhagatrøðina, hagar Astrið systir hin dagin leiddi meg...“ (Viderø 1990: 244).

Samanumtikið er sostatt torført at lesa *Á Suðurlandið* sum vanliga skaldsøgu. Tað sama ger seg galdandi fyrri aðrar tekstir eftir Viderø, allir eru festir í ein veruleika, sum sjónliga sæst aftur mest sum óbroyttur úr veruleikanum og í öðrum yrkistekstligum útgávum. Men *Á Suðurlandið* hevur í aðra máta greið skaldskapareyðkenni, t.d. er óvanliga nógv myndamál, serliga samanberingar, og einki verður gjørt burtur úr at útgreina søguligar umstøður ella vísa á keldur.

Ferðafrásögn

Carl Thompson skrifar um ferðafrásagnir í *Travel Writing* (2011), at „the distinction between „fiction“ and „non-fiction“ is not as clear-cut as one could assume“ (Thompson 2011: 27). Ferðafrásagnir eru sambært Carl Thompson á markninum millum fagur- og yrkisbókmentir. Rithöfundurinn, sum skrifar eina ferðafrásögn, velur út, skipar og leggur afturat eftir törvi, tí frásögnin skal vera góð og samhangandi og hava eitt endamál. Peter Hulme skrifar um ferðafrásagnir, at „they have to be „made“, even if they are not supposed to be „made up““ (Hulme and Youngs 2007: 3). Ferðafrásagnir eru ikki íspunnar søgur, tær eru festar í ein veruleika, men lutfallið millum tekst og veruleika er ikki 1:1.

Amerikanski bókmentafrøðingurinn Paul Fussell skrifar í *Abroad* (1980), at ferðafrásagnir eru „a sub-species of memoir“ (Fussell 1980: 203). Hann arbeiðir við heldur trongari skilmarking og staðfestir, at veruligar ferðafrásagnir einans vóru skrivaðar eitt stutt tíðarskeið millum heimskriggini. Áðrenn ta tíð vóru ikki skrivaðar veruligar ferðafrásagnir, men frágreiðingar frá uppdagingarferðum, og í tíðini aftaná, t.v.s. aftaná 1945, tók seg upp ein handilslig turisma og ein øðrvísi fatan av tí at ferðast (Thompson 2011:15). Thompson endurgevur í bók síni Fussell og leggur dent á, at í (veruligum) ferðafrásagnum fær málsligur stíllur týðning: „we will find the author, and his or her distinctive style, as interesting as the place they are visiting“ (Fussell 1980:). Hetta – kunnu vit siga – ger seg í serligan mun galdandi fyri tekstirnar eftir Viderø.

Viderø hevur sín egna „distinctive style“, og fyri hann er stíllurin ein partur av frásögnini. Ferðafrásagnirnar eftir Viderø eru greidliga heldur ikki frágreiðingar frá uppdagingarferðum, tí endamálið er ikki fyrst og fremst at lýsa ókend øki í heiminum. Viderø leitar eins nógv inn í seg sjálvan sum út í heim, og tað er m.a. hetta – umframt tann serligi málsligi stíllurin – sum gevur hansara frásagnum ein skaldsligan dóm.

Viderø bjóðar sostatt hugsanini um greitt sundurskild tekstsløg av, tí hansara tekstir eru á markinum millum ymisk sløg av teksti. Omanfyri er bert givin ein stutt gjøgnumgongd av mongu spurningunum, sum eru knýttir at einari skilmarking. Gjøgnumgongdin vísir tó, at rættast er at lesa flestu tekstirnar sum ferðafrásagnir. Í hvønn mun Viderø var tilvitaður um hetta ella ei, ber ikki til at siga, men Viderø ferðaðist alt sítt lív, og mangt bendir á, at hann hevði trupult við at finna ein leiklut til sín sjálvs í sínum tekstum. Í *Á Suðurlandið* verður hesin spurningur óbeinleiðis tikin upp.

Søgugongd og bygnaður: skil og óskil

Í stuttum snýr *Á Suðurlandið* seg um fyrsta túrin til skips hjá tí nýfermda Viderø. Vit fáa upplýst, at skipið er sluppin Isabella, at skiparin er úr Innaradali í Skálavík, og at reiðari er Thomsen, keyppaður á Tvøroyri (Viderø 1990: 17, 20, 51, 60, 85, 87) .

Í bygnaði líkist frásögnin einari menn-ingarskaldsøgu, men høvuðspersónurin, Viderø sjálvur, hevur í sær tráanir, sum røkka út um ein slíkan bygnað. Víst verður á ringrásir, sum fólk rundan um Viderø

eru bundin í og tykjast trívast í, men sum fyrri Viderø eru ómöguligar at koma til sættis við.

Byrjað verður við at lýsa ein serliga lívligan dám í heimbygdini Skálavík. Tað er mánadagur í føstuinnngangi og seinasta dansikvøld. Alt er „í røringi“, fólk vála „hús úr húsi“ og „trivið verður í kvæði“ (Viderø 1990: 7). Einku er, sum tað eigur at vera, eldri menn leggja „frá sær haka og leyp og karðar“ og fara „út at vála“ (Viderø 1990: 8), alt er „í einum hurlivasa“ (Viderø 1990: 9). Náttúran tykist liva við í røringinum, tí niðri í mølini er „hin stóra tarabrúgv...at losna frá landi“, og tari rekst „út á víkina, dandandi“ (Viderø 1990: 8).

Viderø lýsir at byrja við seg sjálvan í triðja persóni, hann er hin „nýliga fermdi“ (Viderø 1990: 9), og hann er uttan fyrri allan røringin, gongur fyrri seg sjálvan og eygleiðir. Honum er „bilt við av hesum ørandi fararlagi“ (Viderø 1990: 9). Munurin millum tann einsamalla, eygleiðandi Viderø og bygdafólkið kemur sostatt fram frá byrjan, og tað er týðiligt, at Viderø afturlítandi og tulkandi eygleiðir seg sjálvan sum viðkvæman drong í heimbygdini.

Men røringurin kemur ikki einans av føstulávintshaldinum, tí menn skulu á Suðurlandið, og øll í bygdini vita, at tá verða teir leingi burtur, og vandi kann vera fyrri, at teir ikki spyrjast aftur. Í kvæðum og sangum og søgum lýsir bygdarfólkið vandarnar á sjónum, tey kvøða um „havfrýr og havmenn og huldufólk“, siga frá „afturgongum... um borð“ (Viderø 1990: 9), men tey syngja eisini um „den Herre Gud, som regjerer alle ting“ (Viderø 1990: 46). Gomul pátrúgv og kristindómur

liva lið um lið í kvæðum, søgum um trøll, sagnum og sálum.

Viderø er stúrin, og hann situr undir hvørjum orði, tá greitt verður frá ógvusligum ella óhugnaligum hendingum. Tað er fyrri Viderø eins og gudsóttin og vanliga siðalæran úr gerandisdegnum í bygdini er um at broytast og avlagast. Flestu søgurnar snúgva seg um trøll og huldufólk (Viderø 1990: 9, 12), men trivið verður eisini í søgur um fríggjaraferðir (Viderø 1990: 13-14). Kropslig girnd og tað, sum gerandisdagar bert er til í loyndum, verður harðliga og ljóðliga drigið fram, t.d. „gleði havi eg havt av Lovisu“ ella „vind tú skjúrðið hjá Súsonnu í húnar hátt“ (Viderø 1990: 13-14). Gjældur verður gjørt burtur úr myndugleikapersónum og yvirstætt. T.d. verða orðini hjá Ottesen presti um vínið oman av himni afturvíst, tí tað „sigur líka í halgubók: Gev honum vín, sum er beskeligen bedrøvet udi aanden“ (Viderø 1990: 22), og ein speirekandi søga verður søgd um Pætur Mortensen úr keypmanna- og reiðaraættini á Tvøroyri. Konan og hann verða borin saman við „to æsler“ (Viderø 1990: 22). Í samrøðum og søgum ger fólkíð í bygdini á henda hátt upp við ta máttmiklu myndugleika- og ognarstætt, sum tey gerandisdagar mugu geva seg undir.

Karnevalisma

Við hugtøkum frá Bakhtin ber til at lýsa dámin í bygdini sum karnalistiskan. Alt verður vent við, vanlig siðalæra verður sett úr gildi, tað hátíðarliga og tað láturliga verða blandað, og myndugleikar verða speiríknir og flentir at (Bakhtin 1984: 16). Tað dýriska í menniskjunum verður

drigið fram, í omanfyrenevndu søguni um Pætur Mortansson verður sipað bæði til „svin“ og „æsler“, og harumframt verður drukkið dúgliga og argað og tosað um kropsliga girnd. Í bygdini kunnu tey loyva sær hetta, tí ósiðirnir eru ein siður og hava sín uppruna í miðaldarligum, katólskum fóstulávintsveitslum. Bakhtin skrivur í *Rabelais and his World* (1984) um slíkar fóstulávintsveitslur:

The essential principle... is degradation, that is the lowering of all that is high, spiritual, ideal, abstract; it is a transfer to the material level, to the sphere of earth and body in their indissoluble unity (Bakhtin 1984: 19-20)

Bakhtin vísir á eina serliga karnevalistiska uppliving av tí jarðiska, av kroppi og jørð sum óloysiligari eind. Karnevalistiska veitslan tekur tí fram alt tað, sum bindur kroppin at jørðini, øll opini í kroppinum til dømis, og tískil mat og drekka, kynslív og deyða (Bakhtin 1984: 26). Talan er um fyrndargamla láturmentan, upprunaliga úr forngrískari og rómverskari tíð – og úr katólskari Miðöld – sum á fóstulávint vísir sínar leivdir í lítlum protestantiskum samfelag í Føroyum.

Viderø er bæði ótryggur og hugtikin, og hansara lýsingar av fóstulávints- og fráferðarveitslunum, fyrst í Skálavík og seinni á Tvøroyri, fylla nógv, heilar 80 síður av í alt 238. Í røringinum kemur mangt undan kavi, sum ógvusliga hugtekur hann, men sum hann ikki hevur hug at luttaka í.

Sambært Bakhtin var eitt karneval í katólskari Miðöld eitt andarahald, „a temporary suspension of all hierarchic distinctions and barriers among men and

of certain norms and prohibitions of usual life“ (Bakhtin 1984: 15). Tað er eina slíka ferð yvir um gerandislig mørk, Viderø lýsir, fólk í bygdini fara longur, enn tað í gerandisdegnum sømir seg. Og øll bygdin luttekur, tí í slíkum føri er eingin pallur og eingir áskoðarar, øll eru við (Bakhtin 1984: 7). Viderø er tó undantakið, eins og aðrastaðni í sínum frásøgnum gevur hann sær sjálvum ein óvanligan leiklut. Hann hevur ilt við at liva upp til krøv og reglur í gerandisdegnum, men hann trívist heldur ikki í ógvusligum røringi og hurlivasa.

Tá ród verður frá landi í heimbygðini skiftir frásøgnin til fyrsta persón, í fyrstu atløgu til fyrsta persón í fleirtali, „vær rógvum seinliga...“ (Viderø 1990: 46) og síðani til fyrsta persón í eintali „mær“ (Viderø 1990: 47). Viderø er í ferð við at gerast partur av manningini, sum skal á Suðurlandið, men hann stendur einsamallur framman fyri avbjóðingunum á túrinum. Sluppin – Isabella – liggur á Tvøroyri og bíðar.

Men á Tvøroyri verður karnivalistiskur rómurin sterkari, og Viderø er alsamt eygleiðari, luttekur ikki í prátinum og reypinum og dansinum. Menn ganga og vála, eru „ølvaðir“ (Viderø 1990: 52). Summir hava hug at finnast at keypmonnunum, serliga áhaldandi er ein, sum nevndur er Ábal, og sum tosar ótýðiliga og stamandi eins og innast úr fólkinum um „h-ungursb-and“ (Viderø 1990: 67). Uppi í brekkuni hjá Biniusi gongur dansurin lystiliga, og har blandast „menn av ymiskum bygdamálum, ymist klæddir og ymist skøddir, meir og minni ølvaðir“, har eru eisini „fiskagentur“, og „alt rennur saman í eitt“ (Viderø 1990: 74). Fólk

úr ymiskum bygdum, við ymiskum tosingarlagi, „bóndasynir og eignarleysir“, kvinnur og menn, alt er í einum rúsi, til eigarinn, Binius, vil steingja og hóttir við „Stóra Martini, lögreluthjóni“ (Viderø 1990: 76). Eins og í katólskari Miðöld hefur karnevalistíska veitslan sína avmarkaðu tíð. Myndugleikarnir trína fram, og ráðandi valdsskipanin fær aftur gildi. Hvör einstakur finnur sítt gerandisliga pláss og sín lut. Tá teir rógva frá landi út á Isabellu, sum liggur úti á fjørðinum, staðfestir ein av manningini: „Tað visti eg altíð. Uppi hjá Biniusi er eingin hurð inn í himinin.... nei, tað er sum gamla í Lýðunum sagdi: den som højt flyver op falder ofte ned“ (Viderø 1990: 77). Óskilið, røringurin og hurlivasin endar. Alt verður aftur, sum tað var, og atfinningarnar móti yvirstættini fáa ikki avleiðingar, hvørki ein ella annan veg.

Sum frásøgufólk tekur Viderø ikki støðu, tað er fyri honum eins og bygdin og bygdarfólkið hefur verið „burtur í øðrum heimi“ eina løtu (Viderø 1990: 9). Farið verður úr skili umvegis óskil aftur til skil. Men einans fyrbils, tí ringrásin vísir seg av nýggjum seinni.

Umborð á Isabellu finnur Viderø sær „aftastu undirlökrekku“ (Viderø 1990: 52) at liggja í, og har verður hann liggjandi ein stóran part av túrinum á fiskileið. Hann er ringur í sjóverki (Viderø 1990: 88). At hann velur sær aftastu „undirlökrekku“ avdúkar, at hann ikki hefur hug at gera vart við seg, hann vil halda seg til viks, og hann liggur í koyggjuni og slotar, er eins og í veitlsuróminum í Skálavík og á Tvøroyri alsamt fyri seg sjálvan og eygleiðir. Og eygleiðingarnar verða gjørdar úr neðra, tí

hann liggur í undirkoyggjuni og lýsir seg sjálvan sum neyðarsligan og hjálparleysan, hann eygleiðir menninar sum ganga aftur og fram og upp á dekkið, t.v.s. sjónarhornið er ikki einans úr útryðjuni eins og í Skálavík og á Tvøroyri, men eisini úr neðra, Viderø lítur á tað, sum fyriferst. Fleiri ferðir á túrinum ber hann ótta fyri at ganga burtur ella væntar, at menn, ið eru deyðir umborð ella sjólátnir, skulu ganga aftur: „Eru hatta menn, sum ganga aftur, hvørja bein liggja niðri við kjølin? Er nú deyðin fyri stavni“ (Viderø 1990: 135). Hansara tilhald í undirkoyggjuni umborð lýsir hansara støðu og ávirkar frásøgnina. Viderø óttast fyri veðrinum, og honum dámar lítið ógvusliga orðalagið umborð.

Tað lögna

Undir Íslandi verður Isabella ásigld, og teir noyðast til Reykjavíkar at bota um skaðan. Viderø verður loystur úr øllum tonkunum í koyggjuni og manningin loyst úr øllum sínum skyldum. Tað er fyrstu ferð, Viderø er í fremmandum landi, og eins og hinir í manningini er hann eitt sindur „hræddir við hetta ókunna ørlenda umhvervi“ (Viderø 1990: 199). Viderø sær fyri fyrstu ferð í lívinum bilar: „Undarligast av øllum eru teir mongu vagnar, sum fara eftir vegnum av sær sjálvum“ (Viderø 1990: 200). Eygleiðingarnar hjá Viderø í Reykjavík eru slíkar, sum Frits Andersen í doktoraritgerðini *Det mørke kontinent?* undir einum nevnið „diskursen om det mærkværdige“ (Andersen 2010: 100). Eitt eyðkenni fyri ferðafrásagnir yvirhøvur eru lýsingar av tí undarlíga, „det uventede og enestående“ (Andersen 2010: 100-110). Hetta gongur aftur til fyrstu ferða-

frásagnirnar í bókmentasøguni. Í *Odyss-eusarkvæðinum* siglir Odysseus við manning sínari úr einari fremmandari oyggj í aðra, og steðgað verður á við alt tað merkiliga, teir siggja. Manningin á Isabellu er sum manningin hjá Odysseus, teir undrast stórliga á alt, og teir duga t.d. ikki at sita á kaffistovu í Reykjavík, kopparnir eru ov smáir, og kakurnar kleimast í hondunum á teimum, og teir standa uttan fyri vindeygad í kaffistovuni og staðfesta: „fyrir innan rútin eru skín-andi glerskálir; á teim liggja køkur, ið eru svá fínar, at ikki má nerta við tær með hondum“ (Viderø 1990: 205-206). Hóast Viderø ikki longur liggur í koyggjuni, lítur hann enn úr neðra og upp á eitt fínari og meiri framkomið umhvørvi. Ísland er fyri fleiri av monnunum umborð ein fyrimynd og eitt fyrjattað land, men býturarnir í Reykjavík eru eitt vónbrot, teir ganga mest fullir og mala, fáa ikki konufólk og koma umborð aftur á Isabellu við „ongli í rassi“ (Viderø 1990: 208). Bygnaðurin minnir um bygnaðin í byrjanini, farið verður úr skili umvegis óskil aftur til skil. Eins og lýsingarnar av steðginum á Tvøroyri eru lýsingarnar av gongutúrunum hjá manningini í Reykjavík merktar av kæti og regluloysi: „Vær válum aftur úti um borgina allir saman; summir av oss siga seg tysta eftir vatni, aðrir eftir meira miði Suttungs og aðrir eftir ástardrykkju“ (Viderø 1990: 204). Á tjóðsavninum verða teir somikið harðmæltir, at savnvørðurin „órógvast... og fær oss inn í annan sæl“ (Viderø 1990: 204). Men skipanin og skyldurnar umborð á Isabellu avmarka karnevalistiska levnaðin, teir mugu staðfesta, at „hesir brúðhleypsdagarnir í

Reykjavík hava verið oss dýrir...“ (Viderø 1990: 216). Staðfestingin minnir um tað, sum ein av manningini segði, tá teir róðu út aftur á Isabellu á Tvørárfjørði: „den som højt flyver op, falder ofte ned“ (Viderø 1990: 77). Í monnunum er ein longsul, men longsilin er festur í eina skipan – í reglur og skyldur – sum teir mugu geva seg undir. Í staðin fyri konufólkini í Reykjavík mugu teir smyrja seg við „Isabellu“, sum verður lýst eins og trúgv og góð kona at leita til: „góð at koma aftur til... einki hon leggur í tað, at vær høvum drukkið í meira lagi, og at summir av oss hava dyrgt eftir øðrum“ (Viderø 1990: 208). Sluppin hevur kvinnunavn og verður umrødd – kompensatoriskt – sum kvinna av monnunum umborð. Tað er hóskaði, at navnið Isabella – hóast tað hevur hebraiskan uppruna – á látini er sett saman av „is“ og „bella“ (Hastrup 1995), t.v.s. kann merkja „eins vøkur“. Viderø stavar navnið við einum l, „Isabela“, fyri at fáa eitt langt e og benda á navnið á tí gátuføru og svikaligu Jesebel úr Gamla Testamenti (t.d. Viderø 1990:57).

Bakhtin nevnr karnevalistisku láturmentanina í Miðöld eina utopi um eitt lív, har øll menniskju – kát, leikandi og á jøvnum føti – kunnu vera saman: „... the second life of the people, who for a time entered the utopian realm of community, freedom, equality, and abundance“ (Bakhtin 1984: 9). Men – eins og tað týðiliga gongur fram í frásøgnini hjá Viderø – slíkir dagar eru bert andarhald og eru í andsøgn til ein almennan og skipaðan samfelagsbygnað við reglum, forboðum og skyldum. Láturmentanin, sum Bakhtin

nevnir „the second life of the people“, hoyrir ekki gerandisdegnum til.

Eingin utopi

Það er lætt at knýta útlekkingarnar hjá Bakhtin at politiskari hugsan. Mótsetningurin millum eina almenna, ráðandi mentan og eina óalmenna og óhátíðarlíga fólkslíga mót-mentan er týðilígr. Fólkslíga láturmentanin í Miðöld bar sambært Bakhtin í sær eina frígerandi megi, ruddaði burtur reglur, sum fólk í gerandisdegnum máttu geva seg undir. Men skipaða framleiðslan í kapitalistiska samfelagnum gjörði enda á láturmentanini, og hon endaði í staðin sum bókméntaligt fyrirbrigdi, t.v.s. sum ein utopi í t.d. skaldsögum og øðrum sögum og frásagnum. Viderø lýsir dagarnar í Skálavík, á Tvøroyri og í Reykjavík á karnívalistiskan hátt, það eru dagar merktir av gleði, góðum treysti og yvirhøvur fríari samveru. Men meðan dansurin og málageipanin fellur inn í eina væl kenda og góðtikna ringrás heima í Føroyum, so er það týðiligt, at rúm er ikki fyrir slíkum margháttligum – anakronistiskum – atburði í Reykjavík. Og á Tvøroyri luttaka keypmenninir ikki, teir hava heldur hug at halda ímóti ella láta sum einki, t.d. stendur um keypmannin inni hjá Thomsen, at hann „geingur aftur og fram, stendur tigandi og lítur á skipsfólkið...Men fyrir utan skivuna er mikið málrómi...“ (Viderø 1990: 61).

Í katólskari Miðöld hoyrði karnevallið til ávísa árstíð, men það var í aðrari samfelagsskipan við árstíðarbundnum arbeiði og við øðrvísi kristnari trúgy, t.v.s. áðrenn trúbótina og áðrenn ídnaðargerð, íløgur og skipaða framleiðslu. Kapitalisman, sum um það mundið, tá Viderø var á Suður-

landinum við Isabellu, júst hevði tikið seg upp í Føroyum og samstundis var lutfalslíga meiri framkomin í Íslandi, hevur ikki rúm fyrir láturmentanini. Tær leivdirnar av katólskum siðum, sum trúbótin ikki gjörði enda á, komu undir trýst, tá kapitalisman tók seg fram. Sum Max Weber vísir á í kendu ritgerðini *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus* (1904) hóskaðu protestantisman og kapitalisman væl saman, og frásøgnin hjá Viderø er í sjálvum sær eitt dømi um, hvussu karnevalistiska láturmentanin stigvíst flutti seg úr fólkslígu mentanini í bókméntirnar.

Men það er ikki greitt, hvørja støðu Viderø hevur til gongdina, tí hann hvørki luttekur í veitsluróminum ella tekur undir við tí nýggja, sum er á veg.

Miseydnað *rite de passage*

Paul Fussell skrivur, at ferðafrásagnir ofta hava ein „implicit elegiac tendency“ og „an implicit rejection of industrialism“ (Fussell 1980: 210), t.v.s. í frásagnunum er ein longsul eftir einum samfelag, sum ikki er merkt av ídnaðargerð. Nógvar av frásagnunum snúgvast um ferðir burtur í lond við øðrum meiri „upprunaligum“ og „óspiltum“ mentanum: „one travels to experience the past“ (Fussell 1980: 210-211). Hinvegin er það júst ídnaðargerðin, sum ger það møguligt hjá rithøvundum at ferðast so víða og so lætt. Það áhugaverda við Viderø er, at hann í grundini ferðast øvugtán veg, úr einum gomlum samfelag í broyting til eitt meiri framkomið samfelag (við t.d. bilum á gøtunum). Ein flýggjan frá skipaðum, ídnaðargjörðum gerandisdegi verður tískil ikki beinleiðis orðað í frásøgnini hjá Viderø, það letur seg

ikki gera, men kritikkurinn kemur fram í frásögninni sjálvari, í prátinum umborð, í veitslulagnum og í longslinum hjá Viderø. Tá Viderø at enda kemur heim, hefur hann verið sín fyrsta túr til skips, hann hefur sæð fremmant land og fremmand fólk. Í frásögninni kemur týðiliga fram, at tað samfelagið, sum hann er vaksinn upp í, er um at fara, tað verður trøngt burtur av nýggjum hugsanum og livihættum. Túrurin á Suðurlandið og til Reykjavíkar er tískil ein ferð fram í tíð, Ísland verður mett

sum meiri framkomið land enn Føroyar, og har upplivir Viderø mangt, sum hann heldur seinni fer at koma til Føroya, t.d. sær hann trolarar á fiskileiðunum, fínar kaffistovur, fólk úti á gøtunum í øðrvísi klæðum, bilar o.s.fr. Hann undrast, men er ikki serliga áhugaður. Í grundini er hann mest áhugaður í íslensku fortíðini, í gomlum søgum og í t.d. lutum á tjóðsavninum.

Um vit leggja dent á støð, topografi, sær bygnaðurin í frásögninni soleiðis út:

Skálavík → árabátur → Tvøroyri → slupp → Ísland → slupp → Tvøroyri → árabátur → Skálavík
7-46 46-50 50-87 87-196 196-215 215-225 226-234 235-238 238-245

Bygnaðurin er symmetriskur, í miðjuni er steðgurin í Íslandi. Byrjað og endað verður í heimbygdini Skálavík. Meir enn helmingurin av frásögninni lýsir ferð við báti ella skipi, og eins nógvir partar eru báðumegin Ísland, sum er fyrsta landið, Viderø vitjar. Men tað er eisini týðiligt, at talan er um eina ringrás, Viderø fer í byrjanini heimanífrá og kemur at enda heim aftur. Skálavík er byrjanin og endin. Bygnaðurin í trimum pørtum er bæði yvirskipaður (frá Skálavík út í tað ókenda og aftur til Skálavíkar) og undirskipaður (skil-óskil-skil) í einstøkum pørtum í frásögninni. Men bygnaðurin er í mun til karnevalistisku láturmentanina sum eina utopi í bakhtinskum týðningi konservativur, tí óskilið er gyrt inni í skili, uppreistrarhugurin verður ikki til veruligan uppreistur, og ongar broytingar henda, alt verður verandi í væl kendari ringrás, og tað bendir á ein klassiskan, konservativan bygnað, heima-burtur-heima. Bygnaðurin er kendur úr ævintýrum og úr menn-

ingarskaldsøgum, og Viderø mennist eisini á síni ferð. Hann liggur at byrja við í koyggjuni og verður borin saman við fuglaunga í „eggskurn“. Tá hann kagar fram úr koyggjuni, spyr kokkurin, um brostið er „fyri nev“ (Viderø 1990: 104). Veðrið er illfýsið, og kokkurin ræður honum til at verða „liggjandi í eggnum“. At enda kemur Viderø úr koyggjuni, og beigginn, sum er við á túrinum, biður hann koma á dekkið. Viderø útleggur boðini frá beiggjanum sum, at „nú skal eg upp og læra aftur at ganga“ (Viderø 1990: 130). Malan Marnersdóttir vísir á, at siðirnir úr heimbygdini mugu loysast upp, og at Viderø má læra nýggjar siðir umborð, tí Viderø

fer úr kenda og tryggja umhvørvinum og út í eitt ókent og sera ótrygt øki. Hetta stigið í lívinum verður lagt inn í eyðkenda menn-ingarskaldsøgusniðið: heima-úti-heima... Við tí í huga, sum Kristeva skrivur um leiklutin hjá ungdómum í skaldsøgum, er eyðsæð,

at túrurinn á Suðurlandið ... er ekki bara ein fiskitúrur, men ein nýggj tillagingartilgongd, eisini kallað „rite de passage“ – tillagingartíð (Marnersdóttir 2000: 108)

Malan Marnersdóttir vísir eisini á, at fráferðin verður „lýst sum ein fœðing“ (Marnersdóttir 2000: 108), t.d. stendur: „nei, nú vendist ekki aftur, navlastreingurinn eins og slitin, nýtt lív byrjað“ (Viderø 1990: 47). Hendan gongdin sæst aftur, tá teir sigla heim, og Viderø um seg sjálfan staðfestir: „Eg standi og stýri“ (Viderø 1990: 223). Frá at liggja hjálparleysur í koyggjuni og við neyð og deyð koma stetlandi út á lúkuna, stendur hann á dekknum við ábyrgd og stýrir. Men heilt tryggur er hann ekki blivin, tí „Ein morgunin stökki eg aftur upp úr svœvni av skrækjandi rópum og glamrandi dyni, Isabela hristist...“ (Viderø 1990: 224). Fjáltur og órógv eru í Viderø – eisini á heimleið.

Viderø fer avstað í fœstuinnngangi, t.v.s. í februar, og kemur aftur í mai (Viderø 1990: 222). Frásœgnin fevnir sostatt um 3 mánaðir, og Viderø broytist munandi. Talan er um menning, men sum Malan Marnersdóttir ger vart við, so er ekki talan um menning eins og í vanligari menningarskaldsœgu. Heimkoman hjá Viderø er ekki ein verulig heimkoma, í grundini er einans talan um „burturferð“ (Marnersdóttir 2000: 351). Viderø kemur aftur til Tvøroyrar og til Skálavíkar, men ekki heim. Skulu vit halda okkum til Kristeva, mugu vit staðfesta, at talan er um eina miseydnada „rite de passage“.

Mangt bendir á, at túrurinn á Suðurlandið als ekki er tað, sum tann ungi Viderø tráar eftir. Viderø vil í veruleikanum út um

ringrásina heima-burtur-heima, hann vil burtur og vil als ekki taka nakran leiklut í bygdini á seg. Skyldurnar umborð á Isabellu rína heldur ekki rættiliga við hann. Viderø ynskir sær í veruleikanum eitt slag av kollveltandi karneval í røttum bakhtinskum týðningi, hann tráar eftir at verða loystur, men tað er samstundis greitt, at hann ekki er førur fyri at liva í einum karnevalistiskum hurlivasa, og hann er als ekki politiskt kollveltingarsinnaðar, t.d. tekur hann ekki støðu til atfinningarnar hjá Ábali, sum við støði í sínum kristna barnalærdómi finst at keypmonnunum á Tvøroyri (Viderø 1990: 66-67). Viderø hevur onga greiða ætlan og onga politiska utopi.

Menning og ferðahugur

Tá manningin á Isabellu er komin til Tvøroyrar á veg til Íslands, leitar Viderø burtur úr bygdini: „Eg gangi mær inn við firðinum....Tað er, sum eg gangi longur og longur burtur frá øllum hinum kunna heimi. Nú fækkast húsini...“ (Viderø 1990: 72). Meðan alt fólkíð er í veitsluhýri og heldur saman í stórum og skiftandi bólkum inni hjá keypmonnunum ella í dansistovuni, leitar Viderø út um bygdina. Komin út í hagan setur hann seg á ein stein:

Alt í einum er, sum eg odni um hjartað. Eg sæ varða skamt frá mær. Eg reisi meg og fari til hans. Hann finst mær eins og gamalur kunningi. Eg nerti við hann, láti hondina fara kínandi um steinarnar – – Hjartað hresist við og livnar upp, vónir kvikna: her í hesi eydn, svá langt, langt burtur frá øllum er leið – – Har er eitthvat handan hatta fjallið, sum varðarnir

vísa á, eitthvat endamark, sum vert er at stevna fram í móti (Viderø 1990: 74).

Í hesum brotinum verður longsilin orðaður. Lýsingin, sum Viderø ger av sær sjálvum á einum steini uttan fyri bygdina, er sum ein pallseting og eitt slag av einrøðu – „to be or not to be“. Hvørki túrurin til skips ella stokkuta lötan í karnivalistiskum rúsi hava týðning fyri Viderø, í staðin letur hann seg tøla av hugsanum um „eydn, svá langt, langt burtur“. Tað er ein lætti, sum Viderø ikki hevur ítøkilig orð fyri. Paul Fussell lýsir slíkar hugsanir sum „fantasies of flight and freedom“ (Fussell 1980: 4). Talan er um „fantasies“, tí endamálið er ikki greitt. Tað er ikki ein longsul eftir einum ávísum stað, men ein longsul burtur úr ávísum stað og úr ávísum umstøðum. Komin inn aftur í bygdina hvøkkur Viderø við, tí hann hoyrir „ein har uppi skýarari røddu kvøða: – „Brynhild geingur um allan heim, hon heldur í Grana teym – -““ (Viderø 1990: 76). Reglurnar úr *Brynhildartátti* um at ganga „um allan heim“ hugtaka Viderø, og hann hugsar um varðarnar, „sum birtu mær leið í eyðum heimi, langt, langt burtur frá øllum“ (Viderø 1990: 76). At tað stendur Brynhild er tó helst eitt mistak, tí í *Brynhildartátti* er tað Guðrun, sum gongur um allan heim (Hammershaimb 1969: 36).

Umborð kemur útlongsilin til sjóndar, tí Viderø er í veruleikanum ongantíð áhugaður í fiskiskapinum, hann stendur við vaðbeini, men mest tí tað eigur at vera so (Viderø 1990: 143). Lívið umborð er einki fyri hann, hóast hann roynir at gera tað, sum krevst: „Skiparin geingur fram í hlebørð og rópar á meg at fara fram at gera

eitthvat við dragið á fökkuni...fari eg lættur á føti... fonglist har við ymisk bond, men fari skeivur á teim, loysi javnhlekkirnar á klyvaranum, sum ræðuliga glamrandi dettur niður“ (Viderø 1990: 159). Viderø gerst illa við og kennir tað, sum „rapaði undir mær“ (Viderø 1990: 159). Í ávísan mun roynir Viderø at vera partur av manningini, at vera sum hinir og at taka tørn. Men royndirnar hjá honum eru heldur lofnaðar, tí hann er alsamt – meir og minni – fjarhugaður, og hann viðgongur, at tilveran umborð „er eins og ikki mín. Kemur mær ikki við“ (Viderø 1990: 132). Umborð verður aftur og aftur trivið í Brúsajøkils kvæði. Eins og Brúsajøkil eru teir á vandaferð og skulu hava fong við sær. Longu heima í bygdini og uppi hjá Biniusi á Tvøroyri verður trivið í Brúsajøkils kvæði sum eitt slag av sálarligari fyrireiking (Viderø 1990: 38, 74), og tá teir endiliga koma umborð á Isabellu kvøða teir: „Norður fyrir Herjarlonum ... har býr inni Brúsa-Jøkil, ert tú maður at vinna –“ (Viderø 1990: 83). Komnir næstan á fiskileið sigur ein av manningini: „Og her eri eg á veg norður fyrir Herjarlond at taka gullið frá Brúsa“, og ein annar svarar: „Hetta hav er verri Brúsa-høll“ (Viderø 1990: 116). Ein triði sigur: „Brúsa-høll mun ikki vera langt burtur – -“ (Viderø 1990: 136).

Men Viderø sjálvur staðfestir: „Jú eg eri umborð á Isabelu, á veg upp á Suðurlandið, norður fyrir Herjarlond, sum teir kalla tað – -“ (Viderø 1990: 126). Við orðingini „sum teir kalla tað“ ger Viderø mun á sær sjálvum og hinum monnunum umborð. Hansara ætlan við túrinum ikki er tann sama sum teirra.

Hinvegin er týðiligt, at Viderø er rit-

høvundur og hefur áhuga fyrir sögum, tí sögurnar, sum sagðar verða umborð, fylla nógv í hansara hugaheimi. Meginparturin av frásøgnini frá túrinum er søgur um trøll, huldufólk ella vanlukkan, sum menninir umborð siga fyrir hvørjum øðrum. Viderø trívir eisini fleiri ferðir í søguna um Súttings mjøð, skaldskapardrykkin, sum í samrøðum millum menninar verður knýttur at Íslandi (t.d. Viderø 1990: 23, 78, 145). Sjálvur fiskiskapurin og arbeiðið umborð fyllir lítið ella einki, og Viderø luttekur ikki nógv í strevinum og baksanini, tá á stendur. Afturvendandi lýsingarnar av, hvussu manningin fer eftir Símun, hvørja ferð veðrið er vánaligt, vísa Viderø sum uttanveltaðan og hugspjaddan eygleiðara: „Eg liggi fram á stokkin og gái áhugafullur, hvat ið nú gerst har uppi... Aftur hoyri eg róp har uppi, men nú veit eg, at tað er av tí, at teir fáast við at seta Símun fram á stingunebban – – Ja soleiðis er... Eg leggi meg inn aftur á koddan“ (Viderø 1990: 135). Tað er eins og Viderø bert vil tryggja sær, at alt er í lagi, hann hefur ongan hug at luttaka, og hann leggur seg aftur at slota og hugleiða.

Hugurin at leita burtur kemur tó ikki einans tilsjóndar lýsingunum, sum Viderø ger av sær sjálvum. Kjotið umborð stavar sambært kokkinum frá „amerikonskum brúðleypsoxa“ (Viderø 1990: 118), og tá kokkurin seinni skeinkir te, ger hann vart við, at „hesi tebløðini eru komin av Ceylon“, og hann biður menninar drekka gudvirðiliga, tí drykkurin fer at taka „av hondum yðar allan hin rotna thev av livraskón og gomlum hlandi“, og tað fer at gera mun, tá teir fara at ganga oman og niðan eftir gøtunum í Reykjavík, t.v.s.

kanska fara teir at fáa konufólk (Viderø 1990: 184). Kokkurin tosar óivað so, tí tað, hann borðreiðir við, er heldur vánaligt (talan er helst um saltkjöt og gamalt te). Tosað verður eisini um ferðir í gomlum døgum, um víkingaferðir og um Columbus (Viderø 1990: 182). Ferðin á Suðurlandið gevur monnunum høvi at tosa um aðrar ferðir og aðrar partar av heiminum. Útlendsku fyrbrigdini og frásagnirnar boða frá einum heimi, sum manningin einans kann gykla fyrir sær og droyma um. Men framman fyrir varðagøtuni á Tvøroyri hefur Viderø staðfest, at „langt burtur frá øllum er leið“ (Viderø 1990: 74). Menningin hjá Viderø umborð á Isabellu er tí ikki ein menning til sjómann ella til jarðbundnan hegnismann heima í bygdini, menningin er eitt stig á leiðini úr bygdini og úr leiklutinum sum drongur og maður í Føroyum. Túrin á Suðurlandið er fyrsta stigið úr ringrásini, sum hansara felagar umborð eru fangaðir í.

At blíva fólk – hvat er tað?

Viderø endurgevur fólk í heima í bygdini fyrir at siga, at tá hann hefur verið á Suðurlandinum, verður hann fólk: „Mær rennur í hug orðini, sum fullu inni á Jógvans-Oyruni: „Fáið hann á Suðurlandið, tá verður hann fólk““ (Viderø 1990: 73), t.v.s. tá verður hann eins og hini í bygdini og ein rættur maður, men Viderø veit við sær sjálvum, at soleiðis verður ikki. Orðini særa hann, og hann minnst á aðrar slíkar hendingar. Í Todnesi gekk hann til prest, og hann greiðir frá, at prestur rættaði bústað hansara „frá „fyrir eystan land““ til at vera í „eysturland“, og at „lestrarbørnini hlógu at og gjørdi gys at mær“ (Viderø

1990: 52). Hendingin kemur fram fyri hann fleiri ferðir, og hann staðfestir í koyggjuni umborð á Isabellu:

Aftur kemur yvir meg hitt undarliga kensl at vera einsamallur í heiminum...og her koma hini orðini úr Todnesi: „Han bor í Østerland“ og hláturin, sum fylgdi teim og særði sálina, svá at hon fór burtur í einsetu (Viderø 1990: 80).

Viderø tekur sær láturin nær. Fyri hann er hetta eitt av mongum teknum um, at hann ikki hoyrir heima í heimbygdini.

Menningarskaldsøgan hevur sum aðal-mál at lýsa, hvussu ein persónur finnur seg til rættis í størri samanhangi, t.v.s. verður „fólk“. Frederik Tygstrup skrivur í *Erfaringens fiktion* (1992), at avbjóðingin hjá høvuðspersóninum í einari menningarskaldsøgu „består i evnen til at gøre et antal erfaringer for derefter at indføje dem i det ultimative kompromis“, t.v.s. brúka royndirnar til at finna seg til rættis og taka uppgávur á seg í einum samfelag við øðrum. (Tygstrup 1992: 87). Ein slík gongd sæst ikki í *Á Suðurlandið*, og Viderø verður tískil ikki „fólk“ í tí týðninginum, sum tey heima í bygdini leggja í orðingina. Hann hevur heldur ongar vónir ella ætlanir um at blíva tað, fyri honum eru orðini heldur ein eggjan til at leita burtur í onnur lond. Túrurin á Suðurlandið við Isabellu hevur fyri Viderø ikki tað endamál, sum fólk heima í bygdini tykjast halda. Talan er ikki um heima-burtur-heima og ikki um menning í vanligum týðningi. Bygnaðurin í menningarskaldsøguni er fyri Viderø eitt tómmt skal, og hann vísir einari slíkari menningarleið frá sær. Kravið um at

finna „heim“ og „blíva fólk“ er eitt krav um at tillaga seg („rite de passage“), at røkja skyldur og taka uppgávur á seg, liva regluliga o.s.fr. Men Viderø dugir ikki at tillaga seg.

Tá hann kemur aftur til Skálavíkar eftir túrin á Suðurlandinum, verður hann greiðir yvir, at hann ikki er komin heim: „Men nú verður mær bilt við, har sum mær birtist tað kensl, at eg eri ørlendur og gagngvart øllum hlutum her. Suðurlandið er eins og komið upp í millum. Hitt stóra hav hevur eins og rivið meg leysan frá landi – –“ (Viderø 1990: 244). Orðingin um at verða rivin leysur frá landi bendir á orðingina í byrjanini av frásøgnini um tarabrúnna, sum tekur „at losna frá landi“ og um „taraflekar“, sum eru „eins og bornir av... brottfararhugi“ (Viderø 1990: 8).

Tann friðurin og tann kenslan av at hoyra heima, sum Viderø hevur mist longu áðrenn hann fer avstað – men sum hann ikki er tilvitaður um, fyrr enn hann kemur aftur – kemur fram í lýsingini av Greta í Lýðunum. Hon situr

„húkandi, lítandi út yvir bygdina og út á havið. Friðsamliga stígur roykurin úr kritpípu hennar upp við síða takskegginum. Tað er sum at hon havi sitið har síðan vær fórum av stað“ (Viderø 1990: 245)

Greta í Lýðunum verður lýst sum mótsetningur til kensluna í Viderø av at vera „ørlendur“. Friðurin, rótfesti og nøgdsemi, sum Greta í Lýðunum umboðar, metir Viderø høgt, men hann eigur ikki lut í tí. Fyri Viderø birtir afturkoman til Skálavíkar sostatt undir hugsanina um, at hann

má burtur. Mótsetningar sum friður-órógv, samanhag-syndran, nögðsemi-ónögð kunnu festast í kensluna av at vera „ørlendur“, fremmandur og loystur „frá landi“.

Málið

Sum frásøgufólk hevir Viderø hug at síggja heimin úr útjaðaranum og úr neðra á nýggjan, egnan hátt. Serstaka málið er dømi um tað. Ein ábending um serliga frásøguháttin og málsliga stílin kemur fram, tá hann liggur í koyggjuni og hugsar aftur í tíð. Hann hugsar um seg sjálfan sum lítlan smádrong í bygdini: „Men har fyrir utan skúlan var moldkulla full av marglittum fløskubrotum, sum vóru góð at líta í og gjøgnum tey sjá bygdina og heimin allan í fagrari litum, svá at skeinum og sárum linti“ (Viderø 1990: 80). Hugurin at leita burtur kemur her fram í einum spæli við „marglittum fløskubrotum“, sum lita heimin og gera hann øðrvísi, gandakendan og fagurlittan. Fløskubrotini minna um serliga orðavalið, óregluligu stavsetingina og bendingarnar hjá Viderø, sum ikki bara endurgeva heimin eins og gjøgnum klárt glas, men broyta og ganda heimin, gera alt fremmant og hugtakandi. Viderø greiðir eisini frá, at hann um veturin fór upp á loftið „at líta út gjøgnum lítla rútin, sum var takin tunnum frostflúri – í eystara galvi – alt har fyrir rutan brá á seg annað líki og aðrar litir“ (Viderø 1990: 81).

Fløskubrotini og frostið á rútinum eru myndburðir fyrir tað serliga málið, sum Viderø velur at lýsa seg sjálfan og heimin ígjøgnum.

Nøkur stutt dømi vísa, hvussu Viderø arbeiðir við málinum. Á fyrstu síðu í Á

Suðurlandið eru fleiri orð við íslenskum uppruna, t.d. „fyrir“, „yrði“, „havdi“ (*hafði*), „køllaðu“ (íslensk bending av *kalla*), „avlað“ (*aula*), „fiskihappi“ (íslenskt *happ*: eydna). Á næstu síðu síggjast fleiri dømi, m.a. at h verður sett framman fyrir lj í orðum sum „hjlóð“, og fleiri orð við íslenskum uppruna leggjast afturat, t.d. „annsamar“. Sum heild sæst, at bókstavurin h verður settur frammanfyrir í orðum sum t.d. „hringja“ (Viderø 1990: 112) og „hlæandi“ (Viderø 1990: 174). Í miðal eru umleið 7 orð av íslenskum uppruna á hvørjari síðu, og sermerkta stavsetingin broytir enn fleiri orð. Setningsbygnaðurin er føroyskur, men fornøvnini í fleirtali eru „vær“ (íslenskt *vér*), „yður“ og „tá“. Harumframt brúkar Viderø orð úr gomlum, hátíðarligum kvæðamáli, t.d. orðið „svá“ fyrir soleiðis (*passim.*), og hann brúkar eisini vendingar, sum benda á kvæðamál, t.d. á fyrstu síðu: „Nú gloymdist hesir munir og mangir aðrir líka“ (Viderø 1990: 7). Setningurin – reglan – hevir fast stev (2 x 3 herðingar) og stavríð eins og í kvæði.

Málið hjá Viderø er ikki føroyskt – ikki vanligt føroyskt í hvussu er – og tað er heldur ikki íslenskt. Tað er eitt mál, sum júst ikki kann knýstast at ávís sum landafrøðiligum stað, men tað hevir sín uppruna í føroyskum, og tað er ikki meiningsleyst. Fyri Viderø er tað ikki ein spurningur um at leita burtur „í einsetu“ málsliga, tað er ein spurningur um at lata upp fyrir sær sjálvum, at skriva seg fram til sítt eigna og taka heimin til sín í einum serligum skaldsligum máli, sum onnur ikki brúka. Tað er tískil eitt mál, sum onga rætta úttalu hevir, tí ongin hevir

brúkt tað, og eingin brúkar tað. Málið hjá Viderø kann í grundini bara lesast. Orðið „tegar“ er eitt dømi (t.d. Viderø 1990: 56, 114). Tað er íslendskt og merkir „í somu løtu“ ella „tá ið“. Á íslenskum verður tað stavað „ðegar“. Spurningurin er, hvussu orðið skal úttalast á føroyskum. G'íð eigur ikki at hoyrast, t.v.s. um framburðurin skal verða vanligur føroyskur, men hinvegin er orðið tikið úr íslenskum.

At Viderø á tann hátt ger samskiftið við lesaran trupult sæst ein ábending um í frásøgnini. Viderø liggur í koyggjuni umborð á Isabellu og hugsar um spælið við fløskubrotum:

Og har stóð hin halti Óla Jákup burtur frá og tigandi sum altíð. Eg havdi sýnt honum hini marglitu fløskubrot har fyri útan skúlan, og hann havdi hugt í gjøgnum tey og kastað teim frá sær (Viderø 1990: 121).

Lýsingin letur seg lesa sum ein viðmerking til samskiftið millum tekstin hjá Viderø og lesaran. Lesarin hevur – í fyrstu atløgu – hug at kasta frá sær, ikki at vilja síggja heimin á ein so løgnan, øðrvísi hátt. Lesarin vil heldur síggja heimin gjøgnum klárt glas, t.v.s. eitt vanligt og eyðskilt føroyskt mál. Men fyri Viderø er málið ein partur av frásøgnini.

Samanumtøka

Viðvíkjandi tekstslagi eru tekstirnar eftir K.O. Viderø ein avbjóðing. Í ávísan mun er talan um tað bókmentaliga fyrirbrigdi, ið Gerard Genette við eini mynd lýsti sum eitt snarandi teljingartól á eini tokstöð, og sum Paul de Man umsetti til eina „svinghurð“, t.v.s. at tekstirnar kunnu flytast úr einum

tekstslagi í annað (Ørjasæter 2006: 89). Verða bygdasagairnar ikki íroknaðar er tó rættast at lesa flestu tekstirnar – t.e. sonevndu persónligu tekstirnar sum ferðafrásagnir, tí innihaldsliga lýsa teir eina ferð, og formliga er samsvar millum rithøvund, frásøgufólk og høvuðspersón. Hetta er galdandi fyri *Á Suðurlandið* og aðrar skaldsligar frágreiðingar frá ferðum. Men spurningurin um skilmarking má takast upp í hvørjum einstøkum føri, tí tekstirnar eru á markinum millum ymisk sløg av teksti. At Viderø sjálvur hevði trupulleikar við at finna seg til rættis í hevdbundnum tekstsløgum sæst ein greið ábending um í *Á Suðurlandið*. Serligi málsligi stíllurin, sum eyðkennir tekstirnar eftir Viderø, eigur at verða viðgjørdur í hesum høpi, t.v.s. sum ein partur av frásøgnini um Viderø sjálvan, um hansara trupulleikar við at finna seg til rættis og hansara royndir – við stóði í sínum upplivingum – at ganda heimin á sín egna, skaldsliga hátt.

Bókmentir

- Andersen, F. 2010. *Det mørke kontinent? Afrikabilleder i europæiske fortællinger om Congo*. Aarhus Universitetsforlag, Århus.
- Bakhtin, M. 1984. *Rabelais and his World*. Indiana University Press, Bloomington.
- Dahl, Á. 1983. *Føroysk bókmentasøga III*. Forlagið Fannir, Tórshavn.
- Dalsgaard, P. 2009. *Staðanøvn innangarðs í Skálavík og tey eldru húsini*. [Skálavík].
- Egholm, S. 1984. „Formæli“. Í: K. O. Viderø: *Ferð mín til Jorsala*. Bókagarður/Emil Thomsen, Tórshavn.
- Fussell, P. 1980. *Abroad. British Literary Traveling Between the Wars*. Oxford University Press, New York/Oxford.

- Hammershaimb, V. U. 1969. *Færøiske Kvæder*. Ljósmyndað Offset-endurprent. Emil Thomsen, Tórshavn.
- Hastrup, T. 1995. *Latin-dansk ordbog*. 7. udg. Gyldendal, København.
- Hulme, P. and Youngs, T. (ed.). 2010. *The Cambridge Companion to Travel Writing*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lejeune, P. 1975. *Le pacte autobiographique*. Éditions du Seuil, Paris.
- Kjerkegaard, S. et. al. (red.). 2006. *Selvskreven – om litterær selvfremsstilling*. Aarhus Universitetsforlag, Århus.
- Kondrup, J. 1982. *Levned og tolkninger. Studier i nordisk selvbiografi*. Odense Universitetsforlag, Odense.
- Marnersdóttir, M. 2000. *Hvør av øðrum. Samanseting, frásøgn og millumtekstleiki í føroyskari skaldsøgu eftir 1970*. Annales societatis scientiarum Færoensis. Supplementum XXVII. Føroya Fróðskaparfelag, Tórshavn.
- Marnersdóttir, M. 1994. „Á Suðurlandið“. Í: *Sýnisstubbir. Greinasavn*. Málting/Forlagið Sprotin, Tórshavn.
- Nolsøe, P. 1978. *Føroya Siglingarsøga II*. Bind 1. Onnur útgáva. Egið Forlag, Tórshavn.
- Skura, M. A. 2008. *Tudor autobiography: listening for inwardness*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Sosialurin nr. 142, 12.12.1985. Tórshavn
- Thompson, C. 2011. *Travel Writing*. Routledge. London and New York.
- Tingakrossur 28.01.1967
- Tygstrup, F. 1992. *Erfaringens fiktion. Essay om romanens form*. Kulturteori og kulturhistorie bd. 3. Tiderne Skifter, København.
- Viderø, K. O. 1990. *Á Suðurlandið*. Bókagarður/Emil Thomsen, Tórshavn.
- Viderø, K. O. 1997. *Ferð mín til Damaskusar*. Bókagarður, Tórshavn.
- Viderø, K. O. 1991 (a). *Frá landi á fyrsta sinni*. Bókagarður/Emil Thomsen, Tórshavn.
- Viderø, K. O. 1991 (b). *Saga Skálavíkar, Húsavíkar, Skarvanesar, Dals, Skúvoyar, Dímunar, Sands, Skopunar, Hestoyar, Kolturs*. Bókagarður/Emil Thomsen, Tórshavn.
- Weber, M. 2002. *Schriften 1894-1922- Ausgew (týskt æ)lt und herausgegegen von Dirk Kaesler. Alfred Kr(týskt ø)ner Verlag. Stuttgart*.
- Ørjasæter, K. 2006. „Jeget i svingdøren“. Í: Kjerkegaard, S. et. al. (red.): *Selvskreven – om litterær selvfremsstilling*. Aarhus Universitetsforlag, Århus.
- Øssursson, J. 1963. *Føroya biskupa, prósta og prestatal*. Mentunargrunnur Føroya Løgtings, Tórshavn.